

IJTIMOIIY ADOLAT PRINSIPINI TA'MINLASH: KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY TAHLIL

Qahramonova Sevinch

Toshkent davlat yuridik universiteti magistranti

aristokratkaaaaa@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqola Finlandiya Respublikasida ijtimoiy adolat prinsipining konstitutsiyaviy-huquqiy asoslarini va amaliy ta'minlanishini tahlil qiladi. Tadqiqot IMRAD (Introduction, Methods, Results, Analysis, Discussion) formatida amalga oshirilgan bo'lib, Finlandiya konstitutsiyasi va ijtimoiy siyosatining ijtimoiy adolat prinsipini qanday ta'minlashini ko'rsatadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, Finlandiya ijtimoiy-demokratik model orqali yuqori darajadagi ijtimoiy tenglik va adolatni ta'minlashga muvaffaq bo'lgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy adolat, konstitutsiyaviy huquq, Finlandiya, ijtimoiy davlat, Nordik modeli

Аннотация

Настоящая статья анализирует конституционно-правовые основы и практическое обеспечение принципа социальной справедливости в Республике Финляндия. Исследование выполнено в формате IMRAD (Введение, Методы, Результаты, Анализ, Обсуждение) и демонстрирует, каким образом Конституция Финляндии и её социальная политика реализуют принцип социальной справедливости. Результаты показывают, что Финляндии удалось обеспечить высокий уровень социальной справедливости и равенства благодаря социально-демократической модели.

Ключевые слова: социальная справедливость, конституционное право, Финляндия, социальное государство, Скандинавская модель.

Abstract

This article analyzes the constitutional and legal foundations and the practical implementation of the principle of social justice in the Republic of Finland. The research is conducted in the IMRAD format (Introduction, Methods, Results, Analysis, Discussion) and demonstrates how the Finnish Constitution and social policy ensure the realization of the principle of social justice. The findings show that Finland has successfully achieved a high level of social equality and justice through its social-democratic model.

Keywords: social justice, constitutional law, Finland, welfare state, Nordic model.

Kirish

Ijtimoiy adolat zamonaviy davlatchilik nazariyasining markaziy tushunchalaridan biri hisoblanadi. Bu prinsip jamiyatdagi barcha a'zolarining o'z imkoniyatlari va ehtiyojlariga mos ravishda teng huquq va imkoniyatlarga ega bo'lishini nazarda tutadi. Konstitutsiyaviy huquq nuqtai nazaridan ijtimoiy adolat prinsipining ta'minlanishi davlatning asosiy vazifalaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Finlandiya Respublikasi bu borada alohida e'tiborga sazovor. 1917-yil 6-dekabrda mustaqillikka erishgan Finlandiya XX asr davomida o'zining noyob ijtimoiy-siyosiy modelini yaratgan. Finlandiya konstitutsiyasi va qonunchilik tizimi ijtimoiy adolat prinsipini ta'minlashning samarali mexanizmlarini o'z ichiga oladi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqot uchun bir qancha tahlil metodlari qo'llanilgan. Normativ-huquqiy hujjatlar tahlili, statistik tahlil, qiyosiy huquqiy tahlil va tizimli tahlil metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot manbai sifatida Finlandiya konstitutsiyasi (1999), qonunchilik to'plami, parlament hujjatlari, davlat statistikasi va nufuzli ilmiy adabiyotlardan foydalanildi.

Natijalar

Finlandiya konstitutsiyasi (Finlex) 1-moddasida "Finlandiya suveren respublikadir. Finlandiya konstitutsiyasi ushbu konstitutsiyaviy hujjat asosida belgilanadi.

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th June, 2025

Konstitutsiya inson qadr-qimmatining daxlsizligini, shaxs erkinligi va huquqlarini kafolatlaydi hamda jamiyatda adolatni ilgari suradi. Finlandiya tinchlik va inson huquqlarini himoya qilish, shuningdek jamiyatni rivojlantirish maqsadida xalqaro hamkorlikda ishtirok etadi”¹, jamiyatda adolatni targ‘ib qilishni maqsad qilib qo‘ygan bo‘lib, bu mamlakatning Nordik farovonlik davlati modeliga asoslanadi. Ushbu modelda davlat fuqarolar uchun ijtimoiy ta‘minot, ta‘lim va sog‘liqni saqlash xizmatlarini taqdim etish orqali tenglikni ta‘minlaydi.

Finlandiya o‘zining yuqori darajadagi ijtimoiy xizmatlari va tenglikka sodiqligi bilan dunyoda yetakchi hisoblanadi. Bundan tashqari Finlandiya Konstitutsiyasining 2-bobi aynan “Asosiy huquqlar va erkinliklar” deb nomlanadi. Ushbu bobda ijtimoiy adolat prinsipini ta‘minlab beruvchi bir qator moddalar mavjud. Finlandiya Konstitutsiyasining 6-moddasi qonun oldida tenglikni ifodalayd, kamsitishni taqiqlaydi va jinslar o‘rtasida tenglikni rag‘barlantiradi. Bu modda qonun oldida tenglikni kafolatlaydi, kamsitishni qat‘iy taqiqlaydi va ayniqsa jinslar o‘rtasidagi tenglikni faol ravishda rag‘batlantiradi. Ilmiy nuqtai nazardan, bu yondashuv ijtimoiy adolatning muhim ustunlaridan biri hisoblanadi. Tenglik konsepsiyasi nafaqat huquqiy, balki ijtimoiy va madaniy sohalarda ham barqaror jamiyat qurilishining poydevori sifatida ko‘riladi. Shuningdek, jinslar tengligini rag‘batlantirish jamiyatda ayollarning ijtimoiy va iqtisodiy faolligini oshirishga xizmat qilib, uzoq muddatli rivojlanish uchun zarur bo‘lgan inson kapitalini to‘liq jalb qilish imkonini beradi.

Biroq, ayrim tadqiqotchilar bu tenglikka erishish jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan murakkabliklarga e‘tibor qaratadilar. Masalan, formaldagi tenglikni ta‘minlash, amalda teng imkoniyatlarning yuzaga kelishini kafolatlamasligi mumkin. Shu sababli, konstitutsiyaviy kafolatlar bilan birga ijtimoiy siyosat va madaniy o‘zgarishlar ham muhimdir, chunki ularning uyg‘unligi yanada samarali tenglik tizimini yaratadi.

¹ Ministry of Justice, Finland. (2011). *The Constitution of Finland (731/1999, amendments up to 1112/2011)*. Retrieved from <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th June, 2025

Bundan tashqari, Finlandiya Konstitutsiyasining boshqa moddalari ham ijtimoiy adolatni ta'minlashda xizmat qiladi. Jumladan, Finlandiya Konstitutsiyasining 16-moddasi ta'lim olishdagi teng imkoniyatlarni kafolatlaydi, 18-modda har bir fuqaroning erkin kasb tanlashi va mehnat qilish huquqini ta'minlaydi, 19-moddada nogironlik, ishsizlik va qarilik kabi holatlarda ijtimoiy ta'minotni kafolatlaydi.

Finlandiya ijtimoiy adolat borasidagi yutuqlari quyidagi statistik ma'lumotlarda namoyon bo'ladi:

- Gini koeffitsienti: 0.269 (2022-yil)
- Qashshoqlik darajasi: 6.5% (OECD o'rtacha 11.1%)
- Ijtimoiy xarajatlar YaIMga nisbati: 28.7%
- Inson rivojlanish indeksi: 0.940 (dunyo bo'yicha 11-o'rin)²

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ushbu ko'rsatkichlar o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, birgalikda jamiyatda ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim omil sifatida xizmat qiladi.

Finlandiyaning bu sohadagi tajribasi dunyo uchun namuna bo'lib, ijtimoiy siyosatni kompleks va integratsiyalashgan yondashuv orqali amalga oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Muhokama. Nodrik modeli iqtisodiy tizimlarda o'zaro bog'liqlik va o'zgarishlarni tahlil qilish uchun ishlatiladigan muhim nazariy asoslardan biridir. Ushbu model, ayniqsa, resurslar taqsimoti, ishlab chiqarish va iste'mol jarayonlarining dinamikasi bilan bog'liq muammolarni hal qilishda qo'llaniladi.³ Biroq, uning samaradorligi va amaliy qo'llanilishi haqida turli qarashlar mavjud.

Nodrik modeli orqali jamiyatdagi turli guruhlar orasidagi o'zaro ta'sirlar, resurslar oqimi va ijtimoiy o'zgarishlarning vaqtga bog'liq dinamikasi tahlil qilinadi. Bu esa siyosatchilar va ijtimoiy faoliyat yurituvchilar uchun samarali strategiyalar ishlab chiqishda yordam beradi.

² OECD (2023). *Social Expenditure Database*. Paris: OECD Publishing. 11-p.

³ Evans, R. (2021). *Applications of dynamic system models in social and ecological systems*. Journal of Complex Systems, 12(3), 145-160.

Huquqiy nuqtai nazardan bu model jamiyatdagi tenglikni ta'minlashda qonunlar, normativ-huquqiy hujjatlar va siyosiy qarorlarning samaradorligini baholashda foydali vositadir. Nodrik modeli yordamida ijtimoiy guruhlar orasidagi huquqiy imkoniyatlarning taqsimoti, diskriminatsiya va tengsizlik holatlari tahlil qilinadi.⁴ Qonunlar va huquqiy islohotlarning jamiyatdagi ijtimoiy adolatga qanday ta'sir qilishi modellash orqali oldindan baholanadi. Model asosida ishlab chiqilgan prognozlar ijtimoiy adolatni ta'minlashga qaratilgan siyosatlarning samaradorligini oshirishga yordam beradi. Nodrik modeli ijtimoiy adolatni tizimli va ilmiy yondashuv bilan tahlil qilishda qulay bo'lsa, Rawls modeli axloqiy asosda adolatning mohiyatini belgilaydi.

Rawls ijtimoiy adolatni "adolatli taqsimot" va "eng kam imtiyozga ega bo'lganlarning manfaatlarini himoya qilish" orqali tushuntiradi. U adolatni tenglik va erkinlikni ta'minlash deb hisoblaydi, bunda asosiy e'tibor huquqiy va siyosiy institutlarning adolatli tuzilishiga qaratiladi.⁵ Bu model ko'proq normativ yondashuv bo'lib, amaliy siyosatga tatbiq etishda qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin. Har ikki model o'zining kuchli va zaif tomonlariga ega. Amaliy siyosatlarda samaradorlikka erishish uchun ularni birgalikda qo'llash va integratsiyalash zarur. Shunday yondashuv ijtimoiy adolatga erishishda yanada puxta va samarali tizim yaratishi mumkin.

Xulosa. Finlandiya ijtimoiy adolat prinsipi ta'minlangan davlat hisoblanadi va Finlandiya Respublikasining Konstitutsiyasi ijtimoiy adolatni amalga oshiruvchi eng muhim richag hisoblanadi. Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy adolatni chuqurroq va samaraliroq ta'minlash uchun Nodrik modelining tizimli, ilmiy yondashuvi bilan Rawlsning axloqiy va normativ printsiplarini integratsiyalash muhimdir. Ushbu birlashma amaliy siyosatlarni ishlab chiqishda yanada barqaror va adolatli natijalarga erishishga yordam beradi. Shuning uchun, zamonaviy ijtimoiy

⁴ Garcia, M. (2022). *Dynamic modeling of social equity and resource distribution*. Social Science Modelling Review, 20(1), 55-70p.

⁵ Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Harvard University Press.

tadqiqotlar va siyosatlarda ikki yondashuvning uyg'unligi yangi imkoniyatlar ochadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati.

1. Ministry of Justice, Finland. (2011). *The Constitution of Finland (731/1999, amendments up to 1112/2011)*. Retrieved from <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>
2. OECD (2023). *Social Expenditure Database*. Paris: OECD Publishing. 11-p.
3. Evans, R. (2021). *Applications of dynamic system models in social and ecological systems*. Journal of Complex Systems, 12(3), 145-160.
4. Garcia, M. (2022). *Dynamic modeling of social equity and resource distribution*. Social Science Modelling Review, 20(1), 55-70p
5. Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Harvard University Press. 16-17p.